

Μεθοδολογία Ποιοτικής Έρευνας

Ενότητα 2η - Ο σχεδιασμός της ποιοτικής έρευνας

Αθανάσιος Βέρδης, Επ. Καθηγητής Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης, ΕΚΠΑ

Βασικά κριτήρια ποιότητας στην ποιοτική έρευνα

ΦΕΡΕΓΓΥΟΤΗΤΑ

Κάθε συστηματική αναζήτηση πρέπει:

- Να δείχνει την αληθινή της αξία
- Να φανερώνει τη βάση της εφαρμογής της
- Να επιτρέπει εξωτερική κριτική σε σχέση με τη συγκρότηση των διαδικασιών της, καθώς και την ουδετερότητα των ευρημάτων και των αποφάσεων που πάρθηκαν κατά την πορεία.

Το βασικό ερώτημα σε σχέση με την φερεγγυότητα μιας έρευνας είναι απλό: Πώς μπορεί ένας ερευνητής να πείσει τους αναγνώστες του, συμπεριλαμβανομένου του εαυτού του, ότι τα ευρήματά μιας αναζήτησης είναι τεκμηριωμένα, σημαντικά, και χρήσιμα;

Πίνακας 1. Εσωτερική εγκυρότητα και φερεγγυότητα.

Έννοια	Ποσοτική έρευνα	Ποιοτική έρευνα
«Αξία» (true value)	Εσωτερική εγκυρότητα	φερεγγυότητα (credibility)
Χρησιμότητα, χρηστικότητα (applicability)	Εξωτερική εγκυρότητα	Μεταφερσιμότητα (transferability)
Συγκρότηση, συνοχή (consistency)	Αξιοπιστία	Ενεξάρτηση (dependability)
Ουδετερότητα (neutrality)	Αντικειμενικότητα	Δυνατότητα Επιβεβαίωσης (confirmability)

ΠΙΣΤΟΤΗΤΑ

Υπάρχει συμβατότητα (compatibility) μεταξύ των κατασκευασμένων πραγματικοτήτων που υπάρχουν στο μυαλό των συμμετεχόντων και εκείνων που τελικά αποδίδονται από τον ερευνητή;

Αρκετός χρόνος στο πεδίο.

Μείνετε μέχρι τα δείτε πληρότητα στα δεδομένα

Ελαχιστοποιήστε τις προκαταλήψεις σας (biases)

Προσπαθήστε να αντισταθμίσετε το αποτέλεσμα ασυνήθιστων φαινομένων

Επίμονη και συστηματική παρατήρηση

Με συστηματικό τρόπο και με επιμονή, αναζητήστε πολλές διαφορετικές εξηγήσεις για τα τεκταινόμενα, σε συνδυασμό με συνεχή και διερευνητική ανάλυση. Ψάξτε για πολλές επιρροές. Ψάξτε αυτό που είναι σημαντικό κι αυτό που δεν είναι σημαντικό.

Τριγωνοποίηση (triangulation)

Ο καλύτερος τρόπος να κατασκευάσετε διαφορετικά ή και συγκρουόμενα θεωρητικές εξηγήσεις είναι συλλέξετε πληροφορίες σχετικά με διαφορετικά συμβάντα και σχέσεις από διαφορετική οπτική γωνία. Χρησιμοποιήστε διαφορετικούς τρόπους συλλογής δεδομένων με το να: (α) ρωτάτε διαφορετικές ερωτήσεις, (β) αναζητήσετε διαφορετικές πηγές και πληροφοριοδότες, (γ) χρησιμοποιήσετε διαφορετικούς τρόπους καταγραφής.

Επάρκεια αναφορών και καταγραφών

Τι υλικό υπάρχει το οποίο να υποστηρίζει αυτά που αναφέρετε; Π.χ. η βιντεοσκόπηση είναι καλή αλλά πολύ φανερή, πολύ «χτυπητή» (obtrusive).

Ακούστε τους ομότεχνους.

Αυτό σημαίνει ότι σε σχέση με τη μεθοδολογία και την πορεία της έρευνάς σας θα πάρετε τη γνώμη και θα λάβετε υπόψη την κριτική άλλων ανθρώπων, οι οποίοι είναι έξω από το πλαίσιο της έρευνας. Αυτοί θα σας βοηθήσουν γιατί συνήθως παίρνουν τον ρόλο του «συνηγόρου του διαβόλου». Ελέγχουν τις υποθέσεις σας επιτρέπουν να δείτε μόνος σας τα λάθη σας.

Συνεχής έλεγχος

Πηγαίνετε στους τόπους όπου συλλέξατε δεδομένα και ελέγξτε τις προθέσεις των συμμετεχόντων

Διορθώστε λάθη

Συλλέξτε επιπλέον πληροφορίες

Καταγράψτε τους συμμετέχοντες

Πάρτε την ευκαιρία να συνοψίσετε τα ευρήματά σας σε υψηλότερο επίπεδο, σε συνεχείς κύκλους κατανόησης

Ελέγξτε τη καταλληλότητα και την επάρκεια των δεδομένων.

ΜΕΤΑΦΕΡΣΙΜΟΤΗΤΑ (TRANSFERABILITY)

(Ο βαθμός στον οποίο τα ευρήματα μπορούν να μεταφερθούν σε άλλο πλαίσιο ή σε άλλους ανθρώπους)

Οι περισσότεροι ερευνητές βλέπουν τη μεταφερσιμότητα περίπου ως γενίκευση των αποτελεσμάτων και επικεντρώνονται σε εκείνα τα ευρήματα τα οποία παραμένουν

αναλλοίωτα. Ο νατουραλιστικός ερευνητής πιστεύει ότι δεν μπορεί να υπάρχει ποτέ καμιά γενίκευση γιατί όλες οι παρατηρήσεις ορίζονται και από το ειδικότερο πλαίσιο στο οποίο λαμβάνουν χώρα.

Ο νατουραλιστικός ερευνητής δεν πιστεύει ότι η γνώση η οποία συσσωρεύεται σε έναν πλαίσιο είναι συναφής γνώση που στηρίζεται σε κάποιο άλλο πλαίσιο. Σε μια παραδοσιακή μελέτη ο ερευνητής έχει την υποχρέωση να κάνει εκείνα τα μεθοδολογικά βήματα, ώστε τα ευρήματά του να γενικεύονται σε κάποιον ευρύτερο πληθυσμό. Σε μια νατουραλιστική μελέτη, αντίθετα, είναι ο αναγνώστης εκείνος που έχει την υποχρέωση να κρίνει το εάν αυτά που διαβάσει ή βλέπει μπορούν να μεταφερθούν στο δικό του πλαίσιο.

Στρατηγικές μεταφερσιμότητας

Πυκνή περιγραφή

Επειδή η μεταφερσιμότητα σε μια νατουραλιστική μελέτη εξαρτάται από τις ομοιότητες μεταξύ διαφορετικών πλαισίων, οι ερευνητές πρέπει να συλλέγουν επαρκή στοιχεία και να καταγράφουν πολλές λεπτομέρειες όταν βρίσκονται στο πεδίο. Οι καταγραφές αυτές πρέπει να γίνονται φανερές στο τελικό κείμενο.

Σκοπούμενη (purposive) δειγματοληψία

Σε αντίθεση με την τυχαία δειγματοληψία, η οποία έχει ως κύριο σκοπό την αντιπροσωπευτικότητα, καθώς και τη μείωση της διακύμανσης, σε μια νατουραλιστική μελέτη προσπαθούμε πολλές φορές να μεγιστοποιήσουμε τη διαφορετικότητα, να αυξήσουμε το εύρος των πληροφοριών, να συλλέξουμε περιπτώσεις με ακραίες διαφορές. Αυτό θα μας βοηθήσει να δούμε ένα φαινόμενο σε όλη του την έκταση και να χτίσουμε τη δική μας θεωρία.

ΕΝΕΞΑΡΤΗΣΗ

Κάθε μελέτη θα πρέπει με κάποιο τρόπο να δείχνει ότι αν επαναλαμβανόταν στους ίδιους ανθρώπους θα κατέληγε πάνω κάτω στα ίδια συμπεράσματα.

Δεν χρειάζεται να επιδείξετε ενεξάρτηση

Στην ποσοτική έρευνα λέμε ότι δεν υπάρχει εγκυρότητα χωρίς αξιοπιστία. Έτσι, στη νατουραλιστική έρευνα, λέμε ότι δεν υπάρχει φερεγγυότητα χωρίς ενεξάρτηση. Αν λοιπόν δείξουμε ότι η έρευνά μας ικανοποιεί το κριτήριο της φερεγγυότητας, τότε δεν χρειάζεται να ασχοληθούμε με την ενεξάρτηση.

Επικάλυψη (overlapping)

Η επικάλυψη σχετίζεται με την τριγωνοποίηση και πολλές φορές η πρώτη επιδιώκεται με σκοπό να αποδειχθεί η εγκυρότητα μιας έρευνας.

Επαναληπτικότητα

Διαφορετικές ομάδες ερευνητών εργάζονται στο ίδιο πεδίο και φέρνουν παρόμοια αποτελέσματα (δεν συνιστάται)

Αξιολόγηση καταγραφών

Οι καταγραφές μελετούνται λεπτομερώς. Ο αξιολογητής των καταγραφών (συνήθως ο κριτής ή ο επόπτης) διερευνά το υλικό, το ημερολόγιο του ερευνητή, τις φωτογραφίες, τις μαγνητοφωνήσεις, τα συμπεράσματα, την ανάπτυξη των ιδεών κλπ, και αξιολογεί

το κατά πόσο τα συμπεράσματα και οι ιδέες που αναπτύχθηκαν συνάδουν και στηρίζονται αρκετά από το υλικό που συλλέχθηκε στο πεδίο. (Lincoln, 1985)

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗΣ

Η δυνατότητα επιβεβαίωσης των αποτελεσμάτων αφορά το προϊόν που παρήχθη από τον ερευνητή και όχι τον έλεγχο της οπτικής του. Θα πρέπει, λοιπόν, οι κριτές να έχουν αρκετό υλικό ώστε να αξιολογήσουν αν τα συμπεράσματα μπορούν να ανιχνευτούν στις αρχικές τους πηγές και αν υποστηρίζονται από τις καταγραφές. Halpern προτείνει έξι τρόπους παρουσίασης των ακατέργαστων (raw) δεδομένων.

Ακατέργαστα δεδομένα (κασέτες, αρχεία ήχου, σημειώσεις, ντοκουμέντα, αποτελέσματα).

Επεξεργασμένα δεδομένα και αποτελέσματα αναλύσεων (συμπερασματικές σημειώσεις, «πυκνές καταγραφές», θεωρητικές σημειώσεις, υποθέσεις, συμπεράσματα, έννοιες, νύξεις).

Αναδομημένα δεδομένα και προϊόντα σύνθεσης (θέματα που αναπτύχθηκαν, συμπεράσματα, τελικές εκθέσεις)

Διαδικαστικό υλικό (σημειώσεις σε θέματα μεθοδολογίας, σημειώσεις σε ζητήματα φερεγγυότητας, σημειώσεις στο περιθώριο της ηλεκτρονικής αρχειοθέτησης κλπ.)

Υλικό σε σχέση με προθέσεις και αποφάσεις (προσδοκίες, εικασίες, σχέδια)

Υλικά σε σχέση με την ανάπτυξη των πληροφοριών (πιλοτικές έρευνες, αδιέξοδα, προσχέδια, κλειδες παρατήρησης, σχέδια για έντυπα συνεντεύξεων κλπ.)